

de hand van Von Albertini. (R. von Albertini, *Europäische Kolonialherrschaft 1880-1940* (Zürich, 1976) en *Dekolonisation* (Köln, 1966))

Bezwaarlijk acht ik Lammers' behandeling van de Nederlandse bijdrage aan internationale vredesmachten in dit kader van 'bezetting'. Als het optreden plaatsvindt op verzoek van de strijdende partijen, of op basis van hoofdstuk 6 van het VN-handvest, is er geen sprake van bezetting en nog minder van bezetting door een nationale staat. De Nederlandse aanwezigheid in Libanon, Bosnië en Kosovo vond plaats in het kader van internationale vredeshandhaving of crisisbeheersing onder de paraplu van internationale mandaten. De actor die optrad in het gebied was een internationale organisatie, niet een nationale staat. De regels waaraan deze macht zich diende te houden waren internationale regels, dus noch op enigerlei wijze regelgeving uit een bepaalde staat noch de juridische regelgeving zoals vastgelegd in de Geneefse conventies over bezettingen. Dat er op het laagste niveau verschil van interpretatie en handelen tussen legers van verschillende staten kan bestaan is evident. Nationale militaire culturen verschillen nu eenmaal, maar dit onderbouwt Lammers' these geenszins. Zonder internationale vredeshandhaving wint Lammers betoog aan kracht.

Tot slot een opmerking over de opbouw van de studie. Pas in de laatste bladzijden komt de sociologische theorie uit de hoge hoed, en wordt deze, in vaak enkele zinnen, op een beperkt aantal van de eerder genoemde bezettingen geplakt. De vraagstelling blijkt pas helemaal aan het einde van een grotere sociologisch-theoretische diepgang te zijn dan de lezer beseft wanneer hij de verschillende bezettingsgeschiedenissen leest.

Het gevaar van Lammers' prikkelende theorie schuilt in te veel willen verklaren wat historisch door tijd en plaats ver van elkaar is gescheiden. De interessantste vraag ligt mijns inziens op het koloniale gebied — daar is de Nederlandse staat zonder twijfel een bezettende macht — minder relevant lijkt mij de poging het bestuur over de Generaliteitslanden te koppelen aan *dutchbat* in Bosnië.

W. Klinkert

J. A. ten Bokkel Huinink, *Constantijn Johan Wolterbeek (1766-1845), van adelborst tot admiraal. Maritieme biografie van een achttiende-eeuwse marineofficier* (Zutphen: Walburg pers, 2004, 135 blz., €24,95, ISBN 90 5730 318 3).

Op het eerste gezicht is dit een voorbeeldig en verzorgd boekje: gebonden, fraai geïllustreerd, compleet met notenapparaat, literatuurlijst en een register op persoons- en scheepsnamen. Ook de klinkende marinecarrière van de hoofdpersoon tijdens een zeer turbulente periode in de Nederlandse geschiedenis belooft voldoende stof voor een interessant verhaal. De biografieën van collegae en tijdgenoten Jan Hendrik van Kinsbergen (1735-1819) en Joan Cornelis van der Hoop (1742-1825) hebben dat genoegzaam aangetoond. Een vergelijking tussen die beide dissertaties en deze 'maritieme biografie' van Constantijn Johan Wolterbeek gaat echter niet op. Ten Bokkel Huinink, een gepensioneerd medicus, had duidelijk minder pretenties met de uitgave van deze doctoraalscriptie. Hij heeft de loopbaan van een verdienstelijk marineofficier chronologisch opgetekend aan de hand van diens memoires en een verzameling (voornamelijk ambtelijke) papieren van Wolterbeek, aangevuld met enige relevante literatuur. Het resultaat is een nogal eenzijdig en oppervlakkig relaas, waarbij de lezer veelvuldig het gevoel bekriipt dat er veel meer in had gezeten. De archieven van de ministeries van marine en koloniën en particuliere collecties van bijvoorbeeld de families Elout en Baud in het Nationaal Archief bevatten een schat aan informatie over de marineactiviteiten in deze periode en de verdienste(n)

van Wolterbeek. De auteur heeft schijnbaar geen kennis genomen van deze gegevens. Zijn biografie voegt daarom weinig toe aan de 'Levensbijzonderheden van Constantijn Johan Wolterbeek, vice-admiraal', een 98 pagina's tellende necrologie die schoonzoon D. G. (Wolterbeek) Muller in 1846, een jaar na Wolterbeeks overlijden, publiceerde in de *Verhandelingen en berigten betreffende het zeezezen en de zeevaartkunde*. Toch heeft de onderhavige publicatie een zekere charme door het plezier dat de auteur aan zijn werk heeft ontleend en de aard van de bron. Memoires bieden vaak een blik achter de schermen van het metier en bevatten altijd wel enige wetenswaardigheden. Dat van de inheemse bemanning de altijd kakelende en schreeuwende Chinezen zelfs met de bajonet op de borst niet waren te bedaren, is zo'n persoonlijke observatie die in de officiële expeditieverslagen van de aanval op Palembang (1819) niet vermeld zal staan.

Dit boek schetst een beeld van een gedreven persoon die leefde voor de marine. Wolterbeek toont zich een strijdvaardig en standvastig marineofficier met een praktische instelling. Als telg uit een predikantenfamilie, geboren in Steenderen, lag een carrière bij de zeemacht niet erg voor de hand. Zes maanden na de slag bij de Doggersbank monsterde de zestienjarige jongeling aan als adelborst op de *Schiedam* van de Admiraliteit van Rotterdam. Hij verdedigde zijn vaderland tegen Groot-Brittannië, tegen Frankrijk en later weer met Frankrijk tegen Engeland. Hij diende achtereenvolgens stadhouders Willem V, de Bataafse Republiek, koning Lodewijk Napoleon en koning Willem I. Na de inlijving van het Koninkrijk Holland bij Frankrijk in 1810 vroeg Wolterbeek ontslag om gezondheidsredenen, een goed excuus om Napoleon (en de Franse vlag) niet te hoeven volgen. In dienst van de Admiraliteit voer hij op de Noordzee, trad in West-Indië op tegen weggelopen slaven, kruiste in de Middellandse Zee ter bescherming van de handelsvaart en vertrok in 1789 voor het eerst naar Oost-Indië. Hij maakte naam door in de strijd tegen opstandelingen op een van de Molukse eilanden als eerste de Nederlandse vlag op de *benteng* te plaatsten. Tijdens de Bataafs-Franse tijd volgden de bevorderingen elkaar snel op. Perioden van inactiviteit bracht hij door op zijn Gelderse landgoed Bronkhorst. In de nieuw opgerichte Koninklijke Marine werd hij door koning Willem I al gauw benoemd tot schout-bij-nacht. Als vlagofficier vielen hem de meest attractieve functies ten deel: commandant der zeemacht in Nederlands-Indië (1819-1821), commandant van het marine-eskader in de Middellandse Zee (1824-1828), directeur der marine te Amsterdam (1829) en tenslotte directeur-generaal op het ministerie van marine, een functie die hij tien jaar bekleedde (1830-1840). Als hoogste ambtenaar op het marinedepartement was hij nauw betrokken bij de bestrijding van de Belgische opstand. Op vijftienjarige leeftijd werd hem eervol ontslag verleend als directeur-generaal. Hij overleed in mei 1845. De drie zonen van zijn enige dochter kozen allen voor een carrière bij de marine.

Anita M. C. van Dissel

M. Prak, *Republikeinse veelheid, democratisch enkelvoud. Sociale verandering in het revolutietijdvak, 's-Hertogenbosch 1770-1820* (Memoria. Cultuur- en mentaliteitshistorische studies over de Nederlanden; Nijmegen: SUN, 1999, 349 blz., ISBN 90 6168 648 2).

Door omstandigheden verschijnt deze recensie van Maarten Praks belangrijke studie over Den Bosch in de revolutiejaren rond 1800 veel later dan gepland. Daar staat tegenover dat het nu mogelijk is ook iets te zeggen over de plaats die het boek zich de afgelopen jaren heeft verworven in de vakliteratuur.